

SCURTA INFORMARE
prezentata în 18 iulie 2009 D-lui Ministru Teodor Paleologu
la Rosia Montana

1038 de institutii academice si personalitati stiintifice din întreaga lume s-au alaturat în anul 2002 protestului nostru împotriva distrugerii Rosiei Montane. Din câte stiu, a fost cel mai energic si mai amplu protest din istorie împotriva distrugerii unui monument aparținând patrimoniului cultural. Lista protestatarilor începe cu toti membrii Academiei „des Inscriptions et Belles Lettres”, echivalenta Academiei Române, si continua cu directorii scolilor nationale din Roma, cu Institutul Arheologic German, cuprinzând, într-un cuvânt, crema stiintei europene si mondiale. Reactia lui Mircea Anghel, fost director al Directiei pentru Patrimoniu si actual consilier la Ministerul Culturii, a fost pe masura sa : „Aia habar n-au”.

Explicatia interesului pentru Rosia Montana este ca în secolele XVIII si XIX în galeriile romane de aici au fost descoperite câteva zeci de tablite cerate care cuprind în majoritate contracte de vânzare-cumparare. Aceste tablite constituie una dintre sursele dreptului roman. Or, se stie ca dreptul roman este una dintre cele mai pretioase mosteniri pe care antichitatea clasica i-a lasat-o lumii moderne. Prin urmare, pentru oricine studiaza, indiferent unde în lume, dreptul sau disciplinele legate de antichitate, *Alburnus Maior* este o notiune clara. În zecile de kilometri de galerii romane ramase necercetate s-ar putea gasi noi tablite, care sa sporeasca faima Rosiei Montane si a antichitatilor României.

Colonizarea zonei aurifere este un capitol distinct al romanizarii Daciei. Traian este cel care a invitat aici populatii întregi din Dalmatia si din hinterland-ul pannonic (*Sardeates*, *Pirustae*, *Baridustae*, *Maniates*, *Ansi*), spre a exploata minele de aur în interesul fiscului imperial. Noii veniti erau întreprinzatori si, în acelasi timp, mâna de lucru libera. Onomastica lor si divinitatile pe care le-au adus cu sine reprezinta pentru lingvistica si pentru istoria religiilor un material de o valoare exceptionala. Or, numai o infima parte dintre documentele existente au fost descoperite pâna acum.

Noii veniti au adus cu sine organizarea de acasa în *vici* si *kastella*, conduse de *principes*. Fiecare asezare se compunea din locuinte, cel putin un templu, cimitir si puturile sau galeriile exploatate. Asezarile erau parasite pe masura epuizarii filoanelor. Ele se pastreaza în conditii excelente, ceea ce nu este cazul cu asezari similare din restul Imperiului Roman, care au fost distruse de locuiri mai recente. La

Rosia Montana avem ocazia unica de a afla cum aratau asezarile de minieri în secolul II d. Cr. Pentru asta trebuiesc în mod obligatoriu dezvelite toate elementele, iar înainte sapaturilor propriu-zise trebuiesc facute fotografii aeriene si cercetari de rezistivitate a solului. Cercetarile preventive nu au tinut seama de aceste reguli.

Un alt punct de interes îl reprezinta exploatarea aurului în epoca preromana. Dacii erau vestiti pentru bogatia lor în aur, dar, conform opiniei comune, ei exploatau aurul exclusiv din nisipul aurifer. Iata însa ca echipa franceza condusa de Dna Béatrice Cauuet a putut data câteva grinzi din galeriile Muntelui Cârnic înainte de cucerirea romana. Pe de alta parte, s-a putut stabili ca aurul din care provin celebrele de-acum bratari dacice provine nu numai din nisipul aurifer, ci si direct din filoane. Asta înseamna fie ca dacii stapâneau tehnica exploatarei aurului prin galerii, cum crede Dna Cauuet, fie ca au adus pentru asta ingineri romani, cum sunt eu înclinat sa cred. Toponimia este în întregime dacica (Alburnus, Immenosum, Deusara etc.), dar din cauza cercetarilor insuficiente nici o asezare dacica sau predacica nu a fost înca descoperita.

Pentru stiinta si pentru turismul international cele mai importante par a fi galeriile romane. Echipa Dnei Cauuet a cercetat în Muntele Cârnic 70 km de galerii, printre care cel putin 7 km de galerii romane, unice ca frumusetate si complexitate. Aceeasi cercetatoare franceza a avut ideia de a reproduce unele dintre aceste galerii în Franta. Mesajul este clar: daca noi suntem atât de prosti încât sa distrugem niste monumente unice, ele trebuiesc salvate într-o forma sau alta într-o tara mai civilizata!

Nu doresc sa fac o istorie a minieritului la Rosia Montana. Voi aminti totusi ca de la încheierea cruciadelor în secolul XIII pâna la descoperirea Americii principala sursa de aur a Europei au fost Muntii Apuseni. Galeriile medievale din Rosia Montana, neglijate pâna acum, își au, prin urmare, locul lor aparte în istoria Europei. Despre spectaculoasa asezare miniera din zorii epocii moderne, plina de monumente aparținând patrimoniului national, v-a vorbit foarte convingator Dl. arhitect Bâlici de la ARA. Am ramas totusi cu câteva nelamuriri. Daca RMGC tine atât de mult la aceste cladiri, cum a dorit sa ne convinga reprezentantul firmei, de ce le-a cumparat? Daca le-a cumparat, de ce le-a lasat goale, prada distrugerii? Toata lumea stie ca o cladire parasita, care nu mai este încalzita, unde nimeni nu mai bate un cui si nu mai înlocuieste o tigla, piere de la sine. Chiar daca ar fi, cât de cât, întretinute, ele s-ar prabusi la primele explozii odata cu începutul exploatarei.

Conform legii 5/2000 Rosia Montana se afla pe lista monumentelor de valoare exceptionala. Un monument echivalent din Spania, Las Medulas, celebru în întreaga lume, este monument UNESCO tocmai fiindca acolo Ministerul Culturii si-a facut datoria si a cerut acest lucru. La noi Ministerul Culturii a fost mai sensibil la interesele unei firme private decât la îndatorirea de a apara patrimoniul national, iar programul elaborat în 2001 si numit pompos „Alburnus Maior“ a avut scopul de a elibera cât mai repede terenul pentru firma canadiana.

Conform noii Legi a Minelor, nr. 85 din martie 2003, Art. 11, alin. 1: „Efectuarea de activități miniere pe terenurile pe care sunt amplasate monumente istorice, culturale, religioase, situri arheologice de interes deosebit, rezervații naturale,....., precum și instituirea dreptului de servitute pentru activități miniere pe astfel de terenuri sunt strict interzise.” Mai departe, la Art. 11, alin. 2, se adaugă: „Excepțiile de la prevederile alin. 1 se stabilesc prin hotărâre a Guvernului, cu avizul autorităților competente în domeniu și cu stabilirea de despăgubiri și alte măsuri compensatorii.” Or, cum Rosia Montana a fost declarata prin Legea 5/2000 monument de valoare exceptionala, sapaturile de salvare nu trebuiau sa continue fara ca guvernul României sa fi clamat interesul national în aceasta investitie. Nu a facut-o si nici nu o putea face, fiindca proiectul este unul privat si reprezinta interese private.

Ma refer tot timpul la Ministerul Culturii, fiindca din partea RMGC nu mai am pretentia de a respecta legislatia româneasca. Adineauri Dl. Gligor, reprezentantul firmei canadiene, ne prezenta etapele exploatarei (= distrugerii) Muntelui Cârnic, trecând sub tacere sentinta definitiva si irevocabila a ÎCCJ, prin care a fost anulat certificatul de descarcare arheologica pentru acest sector. Atât de mare sa fie dispretul pentru institutiile si legile românesti sau, asa cum se zvoneste, se conteaza din partea Ministerului Culturii pe un nou certificat de descarcare arheologica, la fel de ilegal ca primul?

Ministerul Culturii a încălcat si legislatia europeana, de pilda Conventia Europeana pentru Protectia Patrimoniului Arheologic de la La Valetta 1992, pe care România a semnat-o si care prevede “a se dispune masuri susceptibile de a favoriza conservarea integrala a ansamblurilor istorice si a patrimoniului mobilier al acestora, prin mentinerea integritatii intregului ansamblu si prin inscrierea in inventar a bunurilor descoperite”. Asadar, din interese pe care va fi într-o buna zi obligat sa ni le explice, Ministerul Culturii a decis ca proiectul companiei canadiene Rosia Montana Gold Corporation (= Gabriel Ressources) este mai important decât conservarea în

interesul României a unor monumente unice în lume. Aceasta filozofie a fost cel mai bine exprimata de Mircea Angelescu: “Între doua buldozere vom mai salva câte ceva”. Pentru a nu reproduce numai citate de prost gust, va voi aminti o vorba a regelui Filip II, tatal lui Alexandru cel Mare : “Un magar încarcat de aur darâma cele mai puternice ziduri”. Or, aici zidurile au fost de la bun început gaunoase.

Conform literei si spiritului legii 378/2001, beneficiarul este obligat sa finanteze sapatura de salvare, iar arheologii sa acorde descarcarea arheologica numai daca este cazul. Prin urmare, daca firma RMGC a platit pentru sapatari sau, cum reiese din documentele firmei, a "sponsorizat" sapaturile de la Rosia Montana, asa cum pretinde, cu 11 milioane de dolari, asta nu înseamna nici pe departe ca a cumparat un sit arheologic si istoric, care prin legea 5/2000 a fost declarat monument de valoare exceptionala.

Asa se face ca în anii 2001-2002 la Rosia Montana a fost cercetata arheologic o suprafata de 2,2 ha. Totusi, au fost eliberate certificate de descarcare arheologica pentru 1100 ha. Din aceasta suprafata nu a fost deci cercetat decât 2 la mie! Nu pretind ca ruinele ar fi continue, dar raportul dintre suprafata cercetata si cea cedata sfideaza oricum bunul simt. Pe de-asupra, au fost facute intentionat numeroase sectiuni în halde de steril, pentru a se dovedi ca nu-i nimic de gasit.

Însusi modul de abordare a cercetarilor arheologice a fost profund gresit. Desi fondurile de cercetare erau foarte generoase, nimeni nu s-a gândit sa faca (ma refer la anii 2001-2002, deci la cele 1100 ha) fotografii aeriene sau sa cerceteze structurile arheologice prin masurarea rezistentei solului. Apoi, fiecare asezare de minieri din epoca romana se compunea din locuintele minierilor, cel putin un templu, cimitir si gura de intrare în galerii. Dintr-o asezare a fost sapat un cimitir, din alta un templu, din alta doua sau trei locuinte, fara a se acorda atentie habitatului. Rezultatele cumulate pot aparea spectaculoase, dar privite cu atentie ele sunt cu totul insuficiente.

Timpul nu-mi permite sa documentez cele de mai sus. Voi da doua exemple, primul fiind cel al templului T2 din Valea Nanului (proprietatea Drumus). Iata planul acestui templu în “Cronica cercetarilor arheologice. Campania 2001”, p. 449. Observati ca spre sud-est pleaca o sectiune, în capatul careia au fost desenate doua ziduri. Aici începea o noua cladire, ramasa necercetata. “Gresala” a fost observata de vreun responsabil, caci în volumul “Alburnus Maior” I, Bucuresti 2003, p. 312 sectiunea a fost amputata, iar cladirea cu pricina a fost anulata. Daca doriti sa cercetam zona, veti vedea ca o multime de ziduri se observa chiar la suprafata solului.

Între spectaculoasa cladire dezvelita în Carpeni, cea cu instalatia de încălzire, si stadion, padurea este plina de ruine. Nu s-au putut face cercetari, sub pretextul ca s-ar împotrivi RomSilva. Asta nu a împiedicat Ministerul Culturii sa dea descarcare pentru întreaga zona, iar despre RomSilva nu s-a mai auzit nimic.

În decembrie 2003 o Comisie Nationala de Arheologie obedieta a recomandat descarcarea de sarcina arheologica a muntelui Cârnic, exceptie făcându-se cu o mica portiune, care oricum ar urma oricum a fi distrusa în urma exploziilor. Aici o echipa franceza de arheologi descoperise 70 km de galerii, dintre care 7 km de galerii romane. Ministerul Culturii, fara a sta pe gânduri, a acordat companiei canadiene în mod oficial descarcarea Muntelui Cârnic în ianuarie 2004. Au ramas, pe de alta parte, complet necercetate zecile sau sutele de kilometri de galerii de sub ceilalti munti care urmeaza a fi sacrificati. La intrarea muzeului minier si a galeriei romane Orlea, singura vizitabila, a fost instalat un gardian al firmei canadiene, în timp ce portiuni nevizitabile ale acelorasi galerii au fost mutilate de catre aceeasi firma cu acordul tacit al Ministerului Culturii.

Conform legii 378/2001 Comisia Nationala de Arheologie era cea care emitea descargarile de sarcina arheologica, ceea ce însemna trecerea respectivelor monumente în circuitul economic si practic distrugerea lor. În octombrie 2000 Comisia Nationala de Arheologie (CNA) s-a împotrivit proiectului Rosia Montana, cu exceptia Dlui Alexandru Suceveanu, care nu întâmplator se afla astazi în fruntea acestei comisii, si a lui Mircea Angelescu, pe atunci secretar al comisiei, care a "uitat" sa redacteze decizia. Începând din 2001 CNA a fost, sub pretextul unor reorganizari, drastic epurata de contestatari. Fiindca nici asta nu a parut de-ajuns, legea 378/2001 a fost înlocuita, la presiunea unor grupuri de interese, de legea 462/2003, care a trecut puterea de decizie Ministerului Culturii, lasându-i Comisiei Nationale de Arheologie un simplu rol consultativ. În consecinta deciziile sunt luate exclusiv de functionari ai Ministerului Culturii si Cultelor, ceea ce deschide calea tranzactionarii nerusinate a oricaror monumente aparținând patrimoniului national.

În ce ma priveste, îi reamintesc Dlui Ministru ca eu am fost scos din fruntea Comisiei Monumentelor si Siturilor Istorice pe Transilvania, apoi din aceeasi comisie, apoi din Comisia Nationala a Monumentelor si Siturilor Istorice, din Biroul Comisiei Nationale de Arheologie, în sfârșit din comisia însasi. De trei ori am fost înlaturat din fruntea Muzeului National de Istorie a Transilvaniei si, cu numai doua luni în urma,

deci sub ministeriatul Dumneavoastra, de la conducerea santierului Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

Permiteti-mi, va rog, sa fac niste consideratiuni cu un caracter personal. Critica mea nu se îndreapta împotriva arheologilor care au lucrat, unii în conditii foarte grele, în cadrul sapaturilor preventive de la Rosia Montana. Indiferent cum au fost platiti unii dintre ei, au elaborat o documentatie care ne-a îmbogătit în foarte mare masura cunostintele privitoare la capitol important din istoria acestei tari. Apoi, îi înțeleg foarte bine si pe acei locuitori, care, împinsi de nevoi, își pun sperantele în proiectul Rosia Montana. M-am nascut si am crescut în Valea Jiului printre minieri, tatal meu a fost inginer minier, care a lucrat si în minele de aur. Minierii, adevaratii minieri, asa cum i-am cunoscut eu atunci, au fost categoria sociala pe care am stimat-o cel mai mult. Sa nu uitam însa ca Rosia Montana nu apartine numai unei asociatii sau alteia, ci întregii tari, iar patrimoniul sau întregii Europe. Cu totii va trebui sa decidem, în spiritul dezvoltarii durabile, ce se va întâmpla la Rosia Montana. Nu în ultimul rând, as dori sa observ ca democratia si statul de drept sunt indivizibile. Ele nu pot exista numai la Bucuresti si nu si în ultimul catun. Datoria intelectualilor si a opiniei publice este de a lua apararea oricui se bate pentru casa si ograda sa, pentru biserica si pentru mortii sai.

În cele ce urmeaza voi încerca sa explic cum a fost "lucrata" Rosia Montana. O arheoloaga de la Muzeul National de Istorie a României, Dana Mihai, a trecut în fruntea unei firme, Dalem Consulting, create de RMGC pentru a conduce sapaturile de salvare în conformitate cu interesele firmei canadiene. Muzeul National de Istorie a României a încheiat un contract cu Dalem Consulting (practic cu RMGC) si subcontracte cu alte institutii muzeale sau de cercetare în vederea sapaturilor de salvare. Sef al santierului arheologic a devenit unul dintre directorii aceluiasi muzeu bucurestean. Deoarece au început sa circule fel de fel de zvonuri, în anul 2003 firma Dalem Consulting a fost înlocuita de firma Archaeo-Terra, în fruntea careia a fost pusa o functionara, detasata de la CIMEC, creatie a Ministerului Culturii. În schimb, Dana Mihai a devenit director "stiintific" al Institutului National al Monumentelor Istorice, a carui menire este, printre altele, de a declassifica monumentele descarcate arheologic.

Argumentul functionarilor din Ministerul Culturii este ca fara banii canadieni nu s-ar fi putut face o cercetare arheologica atât de vasta si cu rezultate atât de spectaculoase. Este adevarat, numai ca aceasta cercetare s-a facut cu pretul sacrificarii

Rosiei Montane în ansamblul ei, în loc de a o lasa generațiilor viitoare, care poate ca ar dispune de mai multe mijloace și de mai multă conștiință. Și ce fel de știință este aceea, care lasă, ca în 2001-2002, necercetate 998 la mie din suprafața? Ca Ministerul Culturii numai la binele Rosiei Montane nu s-a gândit, este dovedit de faptul că s-a lasat «sponsorizat» chiar de cei pe care avea obligația de a-i controla. Pentru a nu afirma decât ce se știe oficial, RMGC a achitat toate premiile acordate de Ministerul Culturii în anii 2002 și 2003, inclusiv (culmea batjocurii !) premiul «Constantin și Hadrian Daicoviciu» acordat proiectului «Alburnus Maior».

Menirea Ministerului Culturii este, chiar și numai din motive de echilibru instituțional, de a apăra valorile istorice și culturale ale României. Poate pierde uneori o batalie, dar numai în confruntare cu un interes național mai puternic. Tocmai așa ceva nu există în afacerea Rosia Montana.

Să revenim la Las Medulas din Spania. Aici exploatarea s-a făcut prin “ruina montium”. Adică se dădea drumul la apă sub presiune prin galerii, iar roca dizolvată se scurgea la vale. A rămas un peisaj încântător, cu nimic mai impozant decât cel de la Rosia Montana, și o singură galerie, destul de amară, de vreo 200 m lungime, la intrarea careia se plătesc 3 Euro. Întreaga zonă este izolată și săracă, dar în imediată apropiere a minelor romane așezările sunt înfloritoare datorită zecilor de mii de turiști, care vin aici anual. Reamintesc că, datorită unei politici culturale inteligente, Las Medulas face parte din patrimoniul universal UNESCO. Nimeni nu s-a dus acolo cu gândul de a exploata aurul într-o carieră de suprafață. Rămâne să descoperiți de ce au venit tocmai la noi.

În concluzie aș dori să fac două remarci. La Rosia Montana avem într-adevăr o istorie de 2000 de ani, care aparține nu numai României, ci întregii Europe. Ar fi o crimă să o sacrificăm în numai 15 ani pentru niște aur, pe care l-ar lua alții cu sine.

Apoi, țara noastră se află într-un proces lent, dar sigur, de instaurare a legalității. Sunt convins că toate ilegalitățile comise în timp vor ieși la suprafață și nu sfatuiesc nici o autoritate publică să comită altele noi.

Rosia Montana, 18 iulie 2009

Prof. dr. Ioan Piso
piso_ioan@yahoo.com